

Hibrid bresaka x bajam

HIBRIDE BRESAKA X BAJAM isprobao je kao podloge za bajam velik broj istraživača u SAD-u, Francuskoj i Italiji. U SAD-u su objavljena istraživanja za dobivanje F_1 generacije hibrida između breskve i bajama, koji se upotrebljavaju kao generativne podloge da bi se koristio učinak, tj. nisu vegetativno razmnoženi jer tada određen postotak sadnica odražava nezadovoljavajuće srastanje na mjestu cijepjenja.

Sada su u prometu hibridi F_1 dobiveni križanjem između bajama sorte *Titan* i *Nemagarda*. Ovi hibridi su zanimljivi zbog dobre bujnosti, kao i kompatibiliteta sa sortama bresaka i bajama.

U Francuskoj su selekcionirana dva klonova F_1 breskva x bajam, koji se razmnožavaju vegetativno radi dobivanja podloga s ujednačenim karakteristikama. To su hibridi *GF 557* i *GF 677*. Ovi hibridi su kompatibilni sa sortama bajama. O njima je više izneseno u poglavlju: Izbor podloge za breskvu. U nas se proučava prikladnost domaćih hibrida između breskve i bajama.

Šljive

ŠLJIVE su se kao podloge za uzgoj bajama dugo proučavale. Vrijedniji rezultati postignuti su selekcijom *Myrobalana* i njihova hibrida. Između tih napominjemo *Marianna 2624*, koja je selekcionirana u SAD-, gdje se upotrebljava kao podloga za teža tla. Smatraju je produktom između *Prunus cerasifera* (džanarika) x *Prunus munsoniana*. Otporna je prema nematodama i raku korijena, a kompatibilna sa sortama bajama.

U Francuskoj je selekcionirana *Marianna GF 8/1*, koja je nastala kao hibrid između *Marianna* x *Myrobalana*, a adaptirana je za teža i lagano karbonatna tla. Međutim, nema dobar kompatibilitet sa svim sortama bajama. Inkompatibilna je sa sortama: *Tuono*, *Filippo Ceo*, *Genco* i *Nonpareil*. Dobro je kompatibilna sa sortama: *Texas*, *Ferragnes*, *Frascionello* itd.

Izbor sorte

Pravilan izbor sorti bajama ima temeljno značenje. Stoga se selekcijskim radom nastoji dobiti nove sorte bajama boljih bioloških i gospodarskih svojstava.

U našim starijim bajamicima na malim posjedima, ili u tzv. rasutom stanju, imamo vrlo malo sorti. Prevladavaju najčešće različiti tipovi bogate populacije, jer se prakticiralo generativno razmnožavanje bajama. Najčešće su to tvrđiši s niskim randmanom, jezgre (sjemenki) od 20 do 25%.

Velik je broj sorti bajama. Razvrstavamo ih prema tvrdoći ljuske (endokarpa) u 5 skupina, i to na sorte jako tvrde ljuske, sorte tvrde ljuske, sorte polutvrde ljuske,

sorte polumekane ljuske i sorte mekane ljuske. Postoji povezanost između randmana jezgre i tvrdoće ljuske, pa u SAD-u prakticiraju podjelu kao što je izneseno na tablici broj 36.

Tablica 36

Tvrdoća ljuske i randman jezgre u %.

Skupina	Tvrdoća ljuske	% jezgre
I	jako tvrda	20 do 25
II	tvrda	25 do 40
III	polutvrda	40 do 50
IV	polumekana	50 do 60
V	mekana	preko 60

Sorte bajama valja birati prema ekološkim uvjetima proizvodnog prostora. No, općenito sorte možemo izdvojiti za mediteransko i kontinentalno područje.

U nas se za mediteransko područje predlažu kao prikladne po skupinama ove sorte:

1. SORTE TVRDE LJUSKE

Filippo Ceo (*Filipo Ceo*)

Ferraduel (*Feradiel*)

Ferragnes (*Feranjez*)

Ferrastar (*Ferastar*)

Ferralis (*Feraliz*)

Troito

Tuono

Fra Giulio Grande (*Fra Dulio Grande*)

2. SORTE POLUTVRDE LJUSKE

Knez Črnomir

Nikitskij pozdnocvatuščij (*Nikitski Kasno cvatući*)

Texas (*Teksas*)

3. SORTE POLUMEKANE LJUSKE

Ankaran 28

Čarski kasni

Jaltinski

Primorski

4. SORTE MEKANE LJUSKE

Non Pareil ili *Nonpareil* (*Nonparej*)

U kontinentalnom području predlaže se od sorti polmekane ljuske *Jaltinski*, a od sorti mekane ljuske: *Bumažnoskorlupnyj* (*Bumažnoskorlupnj*), *Nonpareil* (*Nonparej*) i *Prianyj* (*Prianij*).

Prema kvaliteti jezgre predložene sorte mogu se podijeliti u dvije skupine. U prvu skupinu spadaju: *Nonpareil*, *Bumažnoskorlupnyj*, *Drake*, *Ankaran 28*, *Ferragnes*, *Ferraduel*, *Ferralis*, *Ferrastar*, *Knez Čromir*, *Nikiški kasnovatuci*, *Texas*, *Troit* i *Tuono*, a u drugu skupinu: *Čarški kasni*, *Filippo Ceo*, *Fra Giulio Grande*, *Jaltinski* i *Prianyj*. Donosimo kratak pregled osnovnih bioloških i gospodarskih osobina važnijih sorti bajama.

Filippo Ceo

FILIPPO CEO (*Filipo Čeo*) je talijanska sorta umjereno bujnog i uspravnog rasta. Rodi obilno, i to na kratkim rodnim izbojima. Cvate kasno. Samooplodna je, ali ipak bolje rodi uz strano oprašivanje. Dobri su joj oprašivači sorte: *Ferragnes*, *Tuono* i *Genco*.

Dozrijeva srednje rano.

Plod je okruglasto-bajamasta oblika, s prosječnom masom od 4,2 g u suhom stanju. Ljuska je svijetlokestenjaste boje i tvrda. Randman jezgre iznosi 37%. Udio plodova sa dvije sjemenke je dosta visok i iznosi od 40 do 45%. Sjemenka je eliptično-izduženog oblika, s prosječnom masom od 1,6 g. Ovojnica je svijetlokestenjaste boje. Jezgra je dobre kvalitete. Sorta je vrijedna zbog dobre rodnosti, kasne cvatnje i mogućnosti samooplodnje. Nedostatak je što ima velik postotak plodova s dvije sjemenke.

Ferraduel

FERRADUEL (*Feradiel*) je francuska sorta dobivena u Institutu za voćarstvo kraj Bodeauxa. Puštena je u proizvodnju 1967. godine. Stabla su srednje bujna i razgranata s puno mješovitih i kratkih izboja na kojima donose rod. Rodnost je obilna i redovita. Dozrijeva srednje rano. Cvate kasno. Autosterilna je pa se ne može oploditi vlastitim polenom. Dobri su joj oprašivači sorte: *Ai*, *Ferragnes*, *Filippo Ceo*, *Texas* i *Tuono*.

Plod je karakterističnog oblika bajama. Suhu plodovi u prosjeku teže 4,7 g, a prosječna masa jezgre iznosi 1,3 g. Ljuska je havana boje i tvrda. Randman jezgre je 28%. Nema dvostrukih sjemenki (0 do 1%). Jezgra je svijetlokestenjaste boje, hrapava, dobre kvalitete. Sorta je otporna prema moniliji. Preporučuje se za uzgoj zbog obilne rodnosti, kasne cvatnje i jer je dobar oprašivač za druge vrijedne sorte.

Ferragnes

FERRAGNES (*Feranjes*) je nova francuska sorta, srednje bujnog do bujnog uspravnog rasta, pa je vrlo prikladna za primjenu strojne berbe, jer se silnice kod trešenja ne poništavaju kao kod sorti višecg rasta.

Sorta kasno cvate pa izbjegava povrede od eventualnih proljetnih mrazeva. U nas obično počne cvatnju početkom ožujka, a završava početkom travnja, tj. zajedno sa, u nas poznatom, kasnovatućom sortom *Texas*. Ne može se oploditi vlastitim polenom pa joj je potrebno osigurati prikladne oprašivače. Dobro je oploduje polen sorte: *Ferraduel*, *Texas*, *Tuono*, *Filippo Ceo*, *Fra Giulio*, *Jaltinski* i *Ferrastar*.

Rodnost je redovita i obilna, a rodi na kratkim rodnim izbojima i mješovitim dugim rodnim izbojima. Plodovi dozrijevaju srednje rano, i to početkom rujna. Plod je bajamasta oblika, a u suhom stanju teži 3,5 g.

Ferrastar

FERRASTAR (*Ferastar*) je također francuska sorta. Odlikuje se bujnim i uspravnim rastom, a dobrom rodnošću. Rodi obilno i pretežno na kratkim izbojima. Cvate kasno. Autosterilna je. Dobri su joj oprašivači sorte: *Ferragnes*, *Ferralis*, *Filippo Ceo*, *Texas* i *Fra Giulio*.

Dozrijeva srednje rano.

Plod je ovalnog oblika, prosječne mase u suhom stanju od 3,7 g s tvrdom ljuskom havana boje. Randman jezgre iznosi 35%, a mali je udio plodova s dvije sjemenke (od 0 do 1%). Sjemenka je eliptična, prosječne mase 1,3 g s kestenjastom i hrapavom ovojnicom, a dobre kvalitete. Sorta je zanimljiva zbog bujnosti, kasne cvatnje i otpornosti prema bolestima.

Ferralis

FERRALIS (*Feraliz*) je dobivena križanjem između *Ferraduela* i *Ferragnes* u Francuskoj. Proširena je u proizvodnji od 1980. godine, pošto se u pokusima pokazala kao dobra. Stabla su srednje bujna, uspravnog rasta i vrlo razgranata. Rodi na mješovitim i kratkim rodnim izbojima. Priroda su dobri i redoviti. Cvate kasno. Autosterilna je. Dobri su joj oprašivači sorte: *Ai*, *Ferraduel*, *Ferrastar*. Dozrijeva srednje rano.

Plod je duguljast, a u suhom stanju teži 3,8 g. Ljuska je svijetla i polutvrda. Randman jezgre iznosi 28%. Jezgra je prosječne mase 1,1 g, a ima svijetlokestenjastu boju ovojnice, koja je nešto hrapava.

Dobre je kvalitete.

Sorta je otporna prema moniliji. Preporučuje se za uzgoj zbog dobrih karakteristika ploda i kasne cvatnje.

Troit

TROIT je talijanska sorta nepoznatog porijekla, a proširena je u Italiji, Grčkoj i u nas na području Makedonije. U novije vrijeme uvedena je u Dalmaciju i Istru.

Stabla su srednje bujnog rasta sa širokim krošnjama. Ako je usporedimo sa sortom *Ferragnes*, ima podjednaku bujnost, ali nešto šire krošnje. Postoje dva tipa ili klon sorte *Troito*. Jedan je proširen u Grčkoj, a uveden je i u nas, a drugi u Italiji.

Grčki tip je puno rodniji, ali ima nešto niži randman jezgre od talijanskog.

Sorta kasno cvate, a samooplodna je. Ipak se bolji uspjeh postiže uz stranooplo-

dnju pa se kao dobri oprašivači preporučuju sorte: *Ferraduel*, *Ferragnes* i *Genco*.

Prema iskustvu u Grčkoj, Makedoniji i Italiji, a i našem, to je vrlo rodna sorta, a ima plodove dobre kvalitete. Jedino joj se zamjera da u plodovima često dolaze

po dvije sjemenke - dvojci.

Dozrijeva rano. Plod je bajamasta oblika. Prosječna masa suhog ploda iznosi 3,9 g. Ljuska je svijetlokestenjasta i tvrda. Randman jezgre iznosi oko 40%. Jezgra je eliptično-duguljasta oblika, prosječne mase 1,6 g, svijetlokestenjaste boje, vrlo dobrog okusa, odlične kvalitete. Zbog niza dobrih osobina (bujnost, rodnost, randman i kvaliteta jezgre, kasna cvatnja, otpornost prema nepovoljnim vanjskim uvjetima itd.) ova sorta zaslu-
žuje u novim bajamicima vodeće mjesto.

Tuono

TUONO je talijanska sorta nepoznatog porijekla, a puno se uzgaja u južnoj Italiji. Uzgaja se u većoj mjeri na Sredozemlju, pa je i kod nas ušla u proizvodnju.

Razvija vrlo bujna stabla raširenih krošanja, rada pretežno na kraćim rodnim izbojima. Cvate kasno. Samooplodna je. Ipak navodimo da su joj dobri oprašivači sorte: *Ferraduel*, *Ferragnes*, *Ferrastar*, *Filippo Ceo*, *Fra Giulio Grande*, *Genco* i *Texas*. Naime, uz stranooprašivanje postižu se veći prirodni.

Rodnost je obilna a plodovi dozrijevaju srednje kasno.

Plod je okruglasto-bajamasta oblika, prosječne mase u suhom stanju 3,8 g. Ljuska je svijetlokestenjaste boje, polutvrda. Randman jezgre iznosi 41%. Plodova s dvostrukim sjemenkama može biti od 25 do 35%. Jezgra je eliptično-duguljasta oblika, prosječne mase (u suhom stanju) 1,6 g, a ima svijetlokestenjastu boju s malo rde. Okus jezgre je vrlo dobar.

Prema talijanskom i našem iskustvu sorta je vrijedna zbog obilne rodnosti, unatoč tome što ima dosta plodova s dvostrukim sjemenkama.

Fra Giulio Grande

FRA GIULIO GRANDE (*Fra Dulio Grande*) je stara talijanska sorta porijeklom iz okolice Baria. Stabla su umjereno bujnog rasta s rastresitim krošnjama. Rodi na kratkim izbojima vrlo obilno i redovito. Cvate kasno. Autosterilna je. Dobri su joj oprašivači sorte: *Ferraduel*, *Ferragnes* i *Ferrastar*.

Dozrijeva srednje rano.

Plod je bajamasta oblika s prosječnom masom u suhom stanju od oko 5,6 g. Ljuska je tvrda, lijepe havana boje. Randman jezgre iznosi oko 30%. Ima 5 do 20% plodova sa po dvije sjemenke. Sjemenka je izdužena, prosječne mase 1,8 g, a svijetlokestenjaste boje.

Sorta se predlaže za uzgoj zbog kasne cvatnje, dobre rodnosti i kvalitete ploda. Inače je ponešto osjetljiva prema moniliji i na nekrozu lišća.

Knez Črnomir

KNEZ ČRNSMIR je naša sorta podrijetlom iz Čare na otoku Korčuli. Stabla su vrlo bujna, otvorenih krošanja, koje su dobro razgranate i srednje rodne.

Cvate srednje kasno, a dozrijeva srednje rano.

Plod je duguljasta oblika, srednje mase u suhom stanju 3,2 g. Ljuska je polutvrda. Randman jezgre iznosi 43%. Jezgra je duguljasta, lijepog izgleda, prosječne mase 1,3 g. Ovojnica sjemenke je tanka i lijepe boje. Nema plodova sa po dvije sjemenke.

Preporučuje se za uzgoj u mediteranskom području, ali na zaštićenim položajima.

Nikitskij pozdnocvjetuščij

NIKITSKIJ POZDNOCVJETUŠČIJ (*Nikitski kasnocvatači*) je sovjetska sorta, podrijetlom s Krima. Stabla su umjereno bujnog rasta s okruglastim, dobro razgranatim krošnjama. Rodi obilno. Cvate kasno. Autosterilna je, a dobri su joj oprašivači sorte: *Mjaghškorklupny*, *Prianyj* i *Krimski*.

Dozrijeva srednje rano.

Plod je velik, simetričnog oblika, srednje mase 3,5 g. Ljuska je boje ječma, polutvrda. Randman jezgre iznosi oko 45%, u našim uvjetima, a na Krimu i do 53%. Jezgra je srednje težine 1,4 g, ovalna oblika, svijetlosmede boje. Sorta se preporučuje za uzgoj u mediteranskom i kontinentalnom području.

Texas

TEXAS (*Teksas*) je američka sorta, porijeklom iz Teksasa, gdje je vjerojatno nastala od sjemenjaka sorte *Languedoc*. Proširena je u uzgoju u Kaliforniji, Francuskoj, Italiji i u našoj zemlji.

Razvija bujna stabla uspravnog rasta. Redovito i obilno rodi. Cvate kasno. Samooplodna je pa joj treba osigurati prikladne oprašivače. Dobri su joj oprašivači sorte: *Ferragnes*, *Ferraduel*, *Ferrastar* i *Tuono*. Dozrijeva kasno. U Jadranskom obalnom području ima dosta topline pa uspije dobro dozreti, a u kontinentalnom dijelu plodovi teško dozriju. Stoga se preporučuje samo za mediteransko područje.